

Капустіна Н.Б.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії
Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ»

Актуальність обраної теми обумовлюється в першу чергу, різноманітним політичним процесом, що відбувається у сучасному світі. Україна так само залучена в цей процес, з одного боку прагне до суверенізації влади, з іншого боку прагне до інтеграції у світову спільноту. У зв'язку з цим, слід звернутися безпосередньо до вивчення легітимності влади, яка багато в чому визначає міру дієздатності влади у вказаних процесах. В сучасний період історичного розвитку звернення до питань легітимності влади має велике значення і практичний сенс.

Проблема легітимності влади має дуже давню традицію в європейській філософії. Вже в працях середньовічного філософа Ф. Аквінського ми знаходимо теологічні джерела легітимності влади. В період Нового часу до неї зверталися такі видатні мислителі як Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, Дж. Локк. Розвиток концепцій легітимності в ХХ столітті в основному відбувається в руслі традицій західно-європейської філософії та ліберально-демократичної думки. За останній час питання легітимності влади висвітлювалися в роботах М. Вебера, Р. Арона, Х. Аренд, М. Дюверже, Д. Істона, Б. Рассела, Т. Парсонса, О. Тоффлера, Р. Беркера, Ст. Конноллі, А.Б. Міллера, Н. Лумана, О. Хеффу, К. Фрідріха, Р. Алмонда, Р. Даля, Б. Д. Дениха, А. Геллера.

Поняття «легітимність», використовується в різних галузях гуманітарного знання, кожна з яких наповнює поняття специфічним змістом.

Поняття «легітимність», походить від латинського *legitimus*, що означає відповідний до закону, правомірний, належний, правильний.

Згідно сучасної багатотомної німецької енциклопедії Брокгауза, поняття «легітимність» (*Legitimität*) відноситься до сфери державного права і політичної науки і означає «виправдання держави, його сили панування і його дій уявленнями про цінності і принципи, на відміну від формальної законності (легальності) або чистого фактичного здійснення влади»

[6, с. 210] Тут ми спостерігаємо розмежування понять «легітимність влади» і «легальність влади». Що ж означає поняття легальність?

У словнику ми знаходимо такі визначення: легальність – це 1) відповідність влади чинним законам; 2) законна діяльність, яка ґрунтується на документах і загальноприйнятих нормах; 3) поняття, що виражає формально-юридичну законність, об'єктом якої може бути влада, політичні інститути, політичні організації, суб'єкти політики. [3, с. 493].

Виходячи з цього можна стверджувати, що будь-яка влада, незалежно від того, вона приймається більшістю громадян чи ні, вважається легальною, якщо вона ґрунтується на діючих у даній країні законах. Будь-яка влада, що видає закони, навіть непопулярні, але забезпечує їх виконання – легальна. У той же час така влада може бути нелегітимною. Влада може бути нелегітимною, а отже не прийматися народом, якщо закони нав'язані народу силою і використовуються як знаряддя реалізації і захисту інтересів якогось одного класу, верстви, клану, групи.

Відомий німецький філософ ХХ століття К. Ясперс наступним чином висловив сутність відмінностей між легітимною і нелегітимною владою: «Носій законної влади не тільки може правити безбоязно, спираючись на згоду народу. Володар, який не спирається на законність, відчуває страх перед народом, здійснюване ним насильство породжує насильство інших, через страх він змушений вдаватися до всезростаючого терору, а це, в свою чергу, веде до того, що страх стає переважаючим почуттям у даному суспільстві. Легітимність подібна чарівнику, безупинно створює необхідний порядок за допомогою довіри, нелегітимність – це насильство, яке всюди породжує насильство, яке ґрунтується на недовірі і страху» [5, с. 172].

І якщо легальність передбачає формальну законність влади, то поняття «легітимність» не є строго юридичним і не фіксується в якомусь правовому документі. Таким чином, ми можемо розмежувати поняття легітимності від поняття легальності.

Вже в Середньовіччі виникають теоретичні обґрунтування того, що монарх, стає тираном і не виконує свого призначення, позбавляє свою владу легітимності. У цьому випадку народ має право скинути таку владу про це, зокрема, говорив Ф. Аквінський: «Якщо несправедливе правління здійснюється багатьма особами, то. широкі маси завдяки своїй силі і чисельній перевазі пригнічують багатих. Тоді весь народ виступає як один єдиний тиран» [4, с. 239].

В епоху Нового часу проблема правового державного устрою вивчалася багатьма видатними мислителями. Так, Д. Локк вважав принцип народного суверенітету правовою гарантією «правильної» державності, що дозволяє уникнути зловживань владою. У центрі уваги Локка – загальне благо. Адже саме загальні або, як ще каже Локк, суспільне благо виступає критерієм легітимності (і справедливості) застосування сили політичною та судовою владою, коли будь-які дії влади, спрямовані не на досягнення цього блага, розглядаються як такі, що порушують договір, які уклали між собою індивіди [2, с. 353].

Поняття «легітимність влади» в його сучасному значенні ввів в науковий обіг М. Вебер. Легітимність, згідно з Вебером, означає визнання влади в її неправовому значенні. За його переконанням, будь-яка влада потребує самовиправдання, визнання і підтримки. «Кожне панування намагається збудити віру у свою «легітимність» і потурбуватися про неї» [1, с. 485]. У легітимності влади М. Вебер бачив гарантію стабільності суспільства.

Проводячи дослідження політичної системи американський політолог Д. Істон розробив теорію підтримки. Він був упевнений, що взаємодії політичної системи та зовнішнього середовища полягають у проникненні імпульсів середовища в політичну систему в формі вимог і підтримки. Він стверджував, що політична система не може існувати без вимог та підтримки, що свідчать про певний інтерес громадян до самої системи та її інститутів. Разом з цим Д. Істон класифікував і прихильності підтримки, які створюють типи легітимних сценаріїв. Він виділяв такі різновиди легітимності: ідеологічну, структурну та *особистісна (персональна)*. Легітимність в даній класифікації зв'язується з конкретними джерелами (sources of legitimacy), залежність від яких і визначає дефініцію сценарію політичної легітимації. При персональній легітимності відбувається наділення довірою конкретного об'єкта влади, в результаті чого відбувається ідентифікація політичної системи з ним. Система стає легітимною завдяки певній комбінації легітимованих об'єктом рис і якостей конкретного об'єкта влади, об'єкт влади ідентифікує суб'єкта з певними досягненнями, успішністю, ефективністю. Ідеологічна легітимність базується на цінностях і нормах, які використовує владою для свого відтворення. Ідеологічна легітимність може бути заснована на «брехливих міфах», які захоплюють уяву, і які, на переконання Д. Істона «є потужним і виразним елементом служить основою для інтерпретації минулого, сьогодення і майбутнього і дає

відчуття мети, а також інструментальним і маніпулятивним елементом, який перетворює його на інструмент контролю для еліти» [7, с. 21]. Структурна легітимність означає ціннісне ставлення людей до структури даної політичної системи, політичних інститутів, які займаються розподілом владних ролей у суспільстві. Цей вид легітимності пов'язаний з схваленням принципів, норм, механізмів функціонування влади безвідносно до проведеної нею політики.

Таким чином, поняття легітимності являє собою сутнісну властивість державної влади. Дане поняття формувалося і зазнавало змін у процесі своєї еволюції. Нині розуміння легітимності влади стала означати не лише законність походження і способу встановлення влади, але і такий стан влади, коли громадяни держави визнають право пропонувати їм той або інший спосіб поведінки, а також виражають готовність підкорятися існуючим державним інститутам.

Література

1. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
2. Локк Джон Два трактата о правлении / Джон Локк ; пер. с англ. Е.С. Лагутина и Ю.В. Семенова. – М., Челябинск : Социум, 2014. – 494 с.
3. Філософія політики: Короткий енциклопедичний словник / Ред. кол.: Губерський Л.В. (керівник) та ін.; Авт.–упоряд.: Андрущенко В.П. (керівник) та ін. – К.: Знання України, 2002. – 670 с.
4. Фома Аквинский. О правлении государей [Фрагменты] (Пер. и примеч. Н.Б. Срединской) // Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе (VI-XVII вв.) / Под ред. В.И. Рутенбурга, И.П. Медведева. Л., 1990. – С. 233-243.
5. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс: Пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.
6. Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden. Neunzehnte, völlig neu bearbeitete Auflage. Dreizehnter Band. Lah-Maf.- Band.13.- Hamburg: F.A.Brockhaus Mannheim, 1990. – 704 s.
7. Easton D. A Systems Analysis of Political Life. – New York. London. Sydney, 1965.